

*Učitelovy
děti*

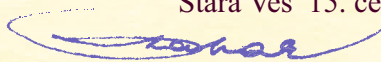
Otakar Šámal OŠ1

*Období
1899 – 1991*

Učitelovy děti
Otakar Šámal OŠ1

Otakar Alois

Stará Ves 15. června 1899 - Brno 28. listopadu 1991

Býti nejmladším dítětem v početné rodině má své přednosti, ale vždy tomu tak není. Poslední dítě cítí daleko více svou závislost na sourozencích, kteří ukazují svou převahu. Takové dítě cítí, že ti starší sourozenci drží daleko více při sobě a mají docela jiné zájmy.

Měli jsme všichni krásné dětství. K nám chodilo vždy hodně lidí a dětských dojmů jako kluci měli jsme všichni velmi mnoho.

Buď požeňnán pocit domova, jeden z nejsilnějších, který je člověku dán.

Dorůstali jsme do časů, které nebyly tehdy klidné. Začala válka, (1914), která zanechávala smutek nejen v naší rodině, ale i v celé zemi. Všichni bratři museli postupně na vojnu narukovat a došlo také na mne. Vojákoval jsem v Olomouci, pak v Innsbrucku a v Lutachu (dnes Lutago, část obce Valle Aurina v severní Itálii - pozn. OŠ3), u 36. pěšího pluku.

Štěstí mi trochu přálo. Na frontě v zákopech byl jsem jen tři dny. Ty mi stačily, abych viděl všechnu tu válečnou hrůzu. Po těch třech dnech dostal jsem se do nemocnice v Lublani a později byl jsem poslán do nemocnice do vnitrozemí, do Těšína. Dovožákoval jsem v Kolomeji (Kolomyja) na Ukrajině.

Po válce vrátili jsme se již do našeho nového domova do Hranic, kam se naše maminka Julie po smrti otce odstěhovala. Já jsem velmi těžko zaměstnání sháněl. Začal jsem proto soukromě podnikat. Dařilo se mi celkem dobře. Roku 1924 jsem se oženil s Marií Hradilovou a měli jsme celkem velmi klidný život. Dne 2. listopadu 1926 narodil se nám syn, vrchol našeho štěstí a dostal jméno po tátovi Otakar.

Když dorostl, rád chodil do školy a navštěvoval také hudební školu, hrával ve školním orchestru, své studium ukončil na Obchodní akademii v Přerově.

Marie Šámalová s manželem a synem,
konec 40. let 20. století

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Byl pak zaměstnán v Městské spořitelně v Hranicích. Původně chtěl být učitelem jako jeho praděd a dědeček, které znal jen z doslechu. Na učitelský ústav pro nadměrný počet přihlášených se nedostal.

V roce 1937 byla naše maminka v Olomouci operovaná na velký ledvinový kámen. Díky Bohu, všechno se velmi dobře a brzy zahojilo. (Z textu není zřejmé, měl-li OŠ1 na mysli nevlastní maminku Julii nebo spíše manželku Marii - pozn. OŠ3).

Náš syn, když přišel z vojny, oženil se s Helenou Niesnerovou z Drahotuš.

V roce 1953 naše maminka (manželka) těžce onemocněla. Když se nám narodil vnuk, 8. VIII. 1953, i při své nemoci byla manželka Marie šťastnou babičkou a přála si jen, aby její prvorozený vnuk byl vždy zdravý a rostl k radosti celé rodiny. Mnohokrát hovořila, aby její syn a snacha měli stále šťastné a krásné manželství, aby jejich děti viděla vždy zdravé a aby zdárně rostli k dalšímu pokračování na tomto pěkném světě.

Inu člověk miní a nakonec všechno se utváří jinak, než jak jsme si malovali. Manželka, maminka a dnes i babička po dlouhé nemoci nám dne 17. října 1954 zemřela. Pochovali jsme ji za velké účasti občanů a jejich dobrých známých na hranickém hřbitově. A my pozůstalí museli jsme se přizpůsobit této pro nás smutné, ba těžké tragické události, když nás navždy opustila ještě ve svém mladém věku 58 let. I když úmrtí naší maminky bylo pro nás velkou a bolestnou ranou, náš život, jak to již bývá, pokračuje dále.

Po druhé světové válce, kterou jsme ve zdraví přežili, z pověření ONV v Hranicích, přijal jsem místo okresního tajemníka Čsl. Červeného kříže. V roce 1955 oženil jsem se podruhé, se Zdenkou Mazelovou ze Spálova u Hranic. Tajemníkem ČSČK zůstal jsem až do důchodu 1960. Pak odstěhovali jsme se do Brna, kde manželka dostala místo na Zvláštní škole v Husovicích. Do důchodu šla v roce 1972. V přiměřeném zdraví stále hospodaříme na svém domě.

Náš otec Bedřich Šámal, nadučitel ve Staré Vsi, okres Přerov, byl pokrokový, lidový a lidský. Snažil jsem se sepsat o našem rodu pravdivě z dosažených denníků a dopisů a také dle mé paměti.

Tímto vyprávěním dávám možnost všem Šámalovým nahlédnouti do jejich rodu, jejich předků a je na další generaci, aby pokračovali v této kronice.

Prvý díl začíná kolem roku 1790 a píše se v něm o rodině Františka Xavera Šámala, nadučitele v Mladé Vožici a jeho dětech. Druhý díl začíná rodinou Bedřicha Šámala, nadučitele ve Staré Vsi, rokem 1882 a tuto "Ságu učitelova rodu" dopisují v roce 1984.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Z tak rozsáhlé rodiny, jako další pokračovatelé tohoto rodu, jsou jen Otakar Šámal se svou manželkou Helenou, rozenou Niesnerovou, nyní bytem v Olomouci a druhým pokračovatelem je Ladislav Šámal s manželkou Věrou, rozenou Hromádkovou, bytem v Praze, kterým předávám toto vyprávění o osudech našeho Šámalova rodu k dalšímu uschování a pokračování.

Je naší povinností nezapomínat na naši minulost, stále a stále ji oživovat a to proto, že my pokračujeme v životě našich předků. Máme po nich to, co oni tak usilovně vybudovali.

Víme, že současný život na celém světě není příliš klidný. Historie však bude stále a stále pokračovat. Lidé budou se míti rádi, budou zakládat stále své rodiny, vychovávat děti, budou míti své domovy, které zaručují pro ně jistotu a jsou přístavem, který odolává i velké bouři. Tento věčný proces nesmí a nebude nikdy přetržen. Láska a důvěra vždy musí zůstat.

Strašně rychle nám ten náš život ubíhá. A dnes, ať chceš či nechceš, vyvstávají ti v mysli vzpomínky jedna za druhou. Některá tě rozveselí, jiná zabolí a některá i potěší. Lidé a události dávno zapomenuté přecházejí ti před zraky a v jakémsi důvěrném hovoru tichounce ti šeptají: Vidiš, tam v mlhách je pár tvých dobrých přátel a známých, ale ti odešli z tohoto světa již před lety. V mlhách se ti také kmitne ten náš kraj, naše dětství, naše rodná obec, naše ulice, ve kterých jsme žili. A čím více přemýšlíš a vzpomínáš, zjistíš, že jsi již zestárnul.

Hnal jsi se za jakýmsi preludem štěstí. Ano, je tomu opravdu tak. Ale co na tom, že jsme zestárli. Jsou zde lidé o mnoho starší. Hlavně abychom byli alespoň přiměřeně k věku zdraví a dovršili tak rekord vysokého věku.

Konec

Brno 1984

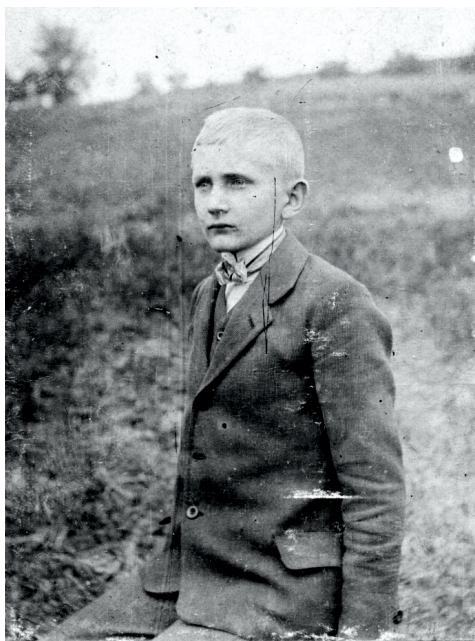
OŠ1 v červenci 1984 na zahradě v Brně, Charvatská 5, ve svých 85 letech s nezbytnou rádioukou na hlavě, kterou neodkládal ani v parném létě.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Na své okolí můj děda vždy a rád působil jako vzdělaný, moudrý a rozšafný pán, se kterým bylo příjemné si popovídat třeba o aktuálním životaběhu, který se nikdy nehádal se sousedy, doma je sice trochu pod pantoflem, ale o to víc se věnuje ošetřování zahrady či fotografování, a považte, i barevnému! A sám si dokonce ty barevné fotografie doma vyvolává, udělení takové barevné fotky stojí ve městě majlant a on si to udělá doma zadarmo. Holt on má to gymnázium ještě za Rakouska, to ty školy za něco stály! Tak takhle nějak o něm smýšleli sousedé a sousedky v ulici a na okolí v brněnské čtvrti Královo Pole, kam se tak říkajíc na důchod v roce 1960 přestěhoval po koupi poloviny domu své sestry Antonie v Charvatské ulici číslo 5.

Připomeňme si, že Otakar se narodil v roce 1899 a pokřtěn byl nikoliv jako Otakar, ale Otokar, čehož důkaz nalezneme v příslušné matrice. Za jakých okolností začal používat jména Otakar, není známo, stejně jako zda změna jména proběhla oficiálně či se jen jednoho dne z Otokara stal Otakar (jistě za souhlasu jeho otce Bedřicha), ale řekl bych, že druhá varianta bude správně. Podporu pro toto své tvrzení nacházím opět v matrice narozených, kde by tato změna měla být zapsána, ale není. Každopádně změna nastala již před počátkem docházky do staroveské školy.

Do obecné školy pod vedením svého otce začal chodit ve svých šesti letech, tedy v roce 1905. No chodit. Z bytu řídicího učitele v přízemí vyběhl do patra a byl ve třídě. V roce 1908 zemřela sedmi sourozencům Šámalo- vým maminka Otílie. Nejstarší Antonie, nyní již učitelka obecné školy, si vzala malého Otokara k sobě do Lazniček, kde v tu dobu učila, aby ulehčila otcovým starostem a domů do Staré Vsi jezdili jen na neděli. Napřed šest kilometrů nejspíše pěšky, možná je někdy někdo kousek svezl na koňmi taženém povozu, autobusy ještě jaksi nebyly vynalezeny. Po hodině došli na vlak do stanice, která se tehdy jmenovala Radvanice - Prosenice, dnes již jen Prosenice a odtud vlakem, s přestupem v Přerově, do Říkovic. A závěrečné dva kilometry do mírného kopce museli už zase po svých. Když nenastaly problémy, mohli tu cestu zvládnout za necelé tři

Otokar někdy v roce 1911,
patrně ve Staré Vsi.
Sako, vestička a vázanka svědčí
o lepším, než každodenním oblečení

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

hodiny. V Lazníčkách tedy Otakar absolvoval větší část čtvrté třídy, kterou ukončil v řádném termínu roku 1909 ve staroveské škole.

Otakarovy školní osudy jsou úzce spjaty s životem jeho sestry Antonie, proto jsou některé informace o něm uvedeny v části, věnované Antonii.

Na podzim roku 1910 již mohl Otakar klidně nastoupit na přerovské gymnázium, ale neučinil tak. Proč, to dnes vědí jen ti, kteří nám to už povědět nemohou. Další dva roky strávil tedy Otakar opět ve staroveské škole. Ono vůbec se školní docházkou učitelových dětí je to prapodivné. Prakticky nikdo z nich nezačíná měšťanskou či střední školu v roce, který by odpovídal jejich věku. Důvody neznáme, můžeme se jen dohadovat. Svoji roli mohly hrát důvody finanční, přeci jen sedm dětí a všechny studují téměř současně, to rozhodně pořádně zatížilo rodinný rozpočet. Určitou roli mohly hrát i důvody zdravotní; špatný školní prospěch v obecné škole u dětí pana řídícího však nepřipadá v úvahu.

Přerovské gymnázium Otakar začal prokazatelně navštěvovat teprve ve školním roce 1912 / 1913, ve školním výkazu I. B. třídy s 38 studenty je veden pod číslem 19. Do Přerova dojíždí vlakem každé ráno společně s bratrem Františkem, který navštěvuje ročník třetí. Prospěchově se František pohybuje v průměru, Otakarův nástup na gymnázium se však rovná katastrofě. Zatímco jeho spolužák a kamarád ze Staré Vsi č. 121 František Šenk, jehož otec je “podnikatelem stoveb” a na kterého v budoucích létech 1923 - 1932 čeká funkce staroveského starosty, se může honosit samými jedničkami, Otakar propadá z latiny, němčiny a zeměpisu a hned první ročník tedy musí opakovat. Otec Bedřich tomu jistě nebyl rád a možná i pádnou ruku rázně přiložil. V dalším roce tedy Otakar úspěšně nástrahami prvního ročníku prošel a postoupil do ročníku druhého, ve kterém majíce číslo 36 z 50 (!) studentů ve třídě v červnu 1914 opět rupnul, tentokrát ze čtyř předmětů (viz třídní katalogy přerovského gymnázia v Zemském archivu v Opavě na www.archives.cz).

Tím také definitivně skončila Otakarova účast na jakémkoliv dalším vzdělávání. Bylo mu patnáct, osm let povinné školní docházky měl za sebou, mohl tedy odejít do praktického života. V něm však po všechna svá budoucí dlouhá léta nezapomněl nenápadně přiživovat povědomí o svých gymnaziálních studiích. Nejspíše nikdy netvrdil, že studium dokončil, stačilo říci, že studoval na přerovském gymnáziu, což byla pravda, a lidé si už závěr udělali sami. Znal jsem jich několik, kteří tuto legendu brali za samozřejmost. Pro objektivnost je třeba říci, že i při výborném prospěchu by vlivem války studium stejně nedokončil a pokud by tak neučinil ihned po jejím skončení, s prodlužujícím se odstupem by bylo dokončení studia stále obtížnější. Jak jsem již uvedl ve Františkově životopisu, těmto studentům bylo umožněno studium dokončit za velmi nestandardních a pro ně výhodných podmínek. Důkaz o tom najdete v Okresním archivu v Přerově nebo v Digitálním archivu Zemského archivu v Opavě www.archives.cz. Po absolvování jediného ročníku to však přeci jen jaksi nešlo.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Co tedy dělal Otakar během následujících tří válečných let, než také narukoval, není známo. Jako kluk mezi patnáctým a osmnáctým rokem v neutešené válečné době patrně dělal, jak se říká, všechno a nic. Nejspíše vypo-máhal při nejrůznějších příležitostech na vesnici, rozhlížel se kolem sebe a čekal, až jej erár povolá.

Toho se dočkal v roce 1917, naruko-val k 36. pěšímu pluku (viz dále) a vzápětí byl odvelen na italskou frontu. Z Olomouce přes Insbruck a Lutago se dostal až do zákopů italské fronty a jak sám píše, měl štěstí, že po třech dnech byl poslán do nemocnice do Lublaně, a to dne 15. října 1917. O skutečné příčině onemocnění, úplavici, OŠ1 ve svém vyprávění taktně pomlčel, přeci jen to nebylo zranění z přímého boje s nepřítelem. Přiznám se však bez mučení, že kdybych já měl pobýt v zákopech daleko kratší dobu, nepo-třeboval bych ke stejnému výsledku žádné střevní onemocnění. Moje a další generace měly to obrovské štěstí, že nemusely žádné ani vzdáleně podobné situace prožít.

O své další účasti ve válce OŠ1 píše, že později byl poslán do nemoc-nice ve vnitrození, a to do Těšína a míru se dočkal v Kolomyji na Ukrajině, kde, jak uvádí ve svém předchozím vyprávění o konci 1. světové války ve Staré Vsi, ležel opět v nemocnici, tentokrát údajně se španělskou chřipkou a kde bohužel jen ve zkratce popisuje tehdejší situaci a svůj příjezd domů, tentokrát již do Hra-nic, vlakem dne 16. listopadu 1918.

Z předchozích informací si opravdu neumím vysvětlit, jak do toho všeho zapadá text z nám již známých Chmelařových materiálů o vládním výnosu, podle kterého pokud bylo ve válce z jedné rodiny šest synů, byl nejmladší přidělen ke službě ve vnitrozemí. Jak tvrdí Chmelařovy materiály (viz doc. Papajík, Dějiny obce Stará Ves), po uplatnění tohoto výnosu byl Otakar přidělen do ne-mocnice Červeného kříže v Přerově. Jak to všechno mohl OŠ1 stihnout?

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

V polovině října 1917 se prokazatelně léčí v Lublani, poté podle něj Těšín a nakonec ukrajinská Kolomyja, kde jej zastihne konec války. A pan řídící Chmelař jej ve svých dokumentech mezitím ještě nechává trvale ve službě ve vnitrozemí v Přerově. Něco zde nejspíše nesedí.

Při sestavování kroniky jsem bral jako skutečnost slova OŠ1 o jeho narukování k 36. pěšímu pluku. Další studium nejrůznějších pramenů však ukázalo, že to není možné. Podstata tkví ve slově “pěší”. 36. pěší pluk byl totiž rozpuštěn v červnu roku 1915 a již nikdy nebyl znovu zformován. Vypadá to, že OŠ1 mohl narukovat k 36. zeměbranceckému pěšímu pluku, který měl doplňovací obvod a sídlo náhradního praporu v ukrajinské Kolomeji, ve které podle jeho vlastních slov pro něj skončila válka. S tímto plukem by se také mohl dostat na italskou frontu. Výčet míst, kterými OŠ1 později prošel a která se všechna nacházejí v zázemí, by pak ale sváděl ještě k možnosti, že byl převelen k 36. domobranceckému pluku (stejný doplňovací obvod), resp. k nějaké domobrancecké formaci tímto plukem stavěné a že se opravdu jednalo o službu v zázemí (viz také doc. Papajík, str. 63).

Bohužel, Chmelařovy dotazníky bratrů Šámalů nejsou ani v roce 2022 k dispozici, naposled z nich bylo čerpáno v roce 2010 při sestavování knihy Dějiny obce Stará Ves. Není tedy možné s nimi tvrzení OŠ1 porovnat.

Skončila 1. světová válka, ti šťastnější se postupně vracejí do svých domovů. Často však s obrovským zklamáním v srdci zjišťují, že se jejich domov během doby, ve které nasazovali své životy za zájmy a cíle jiných, velmi změnil, ba často již ani neexistuje. To byl i případ sourozenců Šámalových. Zatímco všichni bojovali za císaře pána, musela se jejich nevlastní maminka Julie (oficiálně křtěná jako Juliana) vzdát bytu řídícího učitele ve staroveské škole, jednoduše proto, že její manžel zemřel a škola potřebovala byt pro nového řídícího učitele.

Juliana Šámalová, za pomoci Antonie a Otakara (než odešel na podzim na frontu), vybudovala v roce 1917 v Hranicích ve Hřbitovní ulici č. 23 nový domov pro všechny učitelovy děti, které přijala za své, stejně jako ony přijaly ji za svoji druhou maminku. Po válce však děti už dávno nebyly skutečnými dětmi, dospěly a tragédie válečných událostí je učinily ještě dospělejšími. Všichni si hledali své nové, trvalé místo v životě a hranický domov postupně opouštěli. Na nevlastní maminku Julianu však nezapomínali a vraceli se co možná nejčastěji domů. Dochovaná bohatá vzájemná korespondence to potvrzuje.

Ve svých pamětech Otakar píše, že zaměstnání velmi těžko sháněl a tak se chytil obchodu a začal soukromně podnikat. Není divu, že nemohl získat slušné zaměstnání. Vždyť neměl žádné vzdělání! Po návratu z války mu bylo již téměř devatenáct let a to se věru těžko znovu usedá do školních lavic druhé třídy reálného gymnázia s jedenáctiletými spolužáky. Navíc po neblahé předchozí zkušenosti s nevalným prospěchem. Ale abych byl spravedlivý. Stejně jako Otakar byly na tom tisíce a tisíce stejně postižených občanů nyní již

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Československé republiky, kteří museli násilně opustit školní lavice a nyní se vraceli do normálního života, často s podlomeným zdravím. A ne všem navrátilcům se podařilo svoji školu dokončit, jejich prioritou se stávalo kolikrát i holé přežití.

Otakar Alois Šámal, OŠ1, se oženil s Marií Kateřinou Hradilovou, narozenou 25. listopadu 1896, v úterý 21. listopadu 1922 ve farním kostele Stětí sv. Jana Křtitele v Hranicích. V matrice oddaných je uveden jako obchodník, bytem Hranice 520, což je činžovní dům, stojící mezi domem ve Hřbitovní ulici č. 23, ve kterém bydlela Juliana Šámalová a železniční tratí. Svědky obřadu byli pánové Jindřich Novák, obchodník (nám zcela neznámý, nejspíše přítel OŠ1) a Ferdinand Hradil, holič, bratr nevěsty.

Moje babička Marie, nar. 1896, byla dcerou Ferdinanda Hradila, narozeného v Kojetíně roku 1866, berního podúředníka v Hranicích a Rozálie Machálkové, narozené ve Strážnici 1868.

Babiččin bratr František Hradil (1895 - 1916) padl v Haliči u Bučače a sdílí prakticky stejný osud s Františkem Šámalem. Mohli být švagři, osud tomu však nepřál. Druhým babiččíným bratrem byl Ferdinand, nar. 1898, hranický holič a kadeřník, o němž jsem se zmínil v úvodu naší kroniky a který u smrtelné postele své maminky musel slíbit, že se neožení, dokud nebudou zabezpečeny jeho sestry Marie, moje babička a Štěpánka, nar. 1903, která se později stala maminkou patrně nejznámějšího člena naší rodiny, autora, scénáristy a televizního dramaturga Gustava Oplustila, nar. 1926. Strýc Ferda slib dodržel a nakonec opravdu zůstal svobodný.

Předchozí odstavec je pouhým nástinem historie rodin Hradilů a Oplustilů. Budoucí řádky jim věnované jsou sestaveny na základě skutečných rodinných událostí, zaznamenaných v matrikách a zasazeny do historického kontextu. Pokud se text pustí na pole spekulací, děje se tak pouze v rámci reálné pravděpodobnosti. Neznamená to však, že někdy v budoucnu zjištěná skutečnost nemůže zcela změnit moji původní interpretaci a nevyjde najevo, že autor těchto skromných řádek se mýlil. Stává se to i mezi největšími autoritami tohoto oboru.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Pojďme však zpět do doby těsně po 1. světové válce. České země nebyly událostmi 1. světové války zasaženy přímo, naštěstí nedošlo k válečným událostem na jejich území. Rozdělením Rakouska - Uherska na nově vzniklé státy vznikly však problémy nové. Mezi Polskem a Československem došlo v roce 1919 k tzv. sedmidenní válce o Těšínsko. Podobné územní požadavky vůči Československu vznášelo navzdory mezinárodním úmluvám, zakotveným později v roce 1920 v Trianonské smlouvě, i Maďarsko. Za této situace museli Otakar a Josef znovu narukovat, tentokrát již do armády československé. Naštěstí se situace poměrně rychle uklidnila. Josef, který odjel na Těšínsko, byl poté převelen na slovensko - polské hranice a následně byl smluvně zavázán na Slovensku jako člen finanční stráže. Otakar, dle svého vyprávění, zůstal v Olomouci a po několika měsících byl z armády propuštěn. Již zmíněnou Trianonskou smlouvou byla také k Československu přičleněna Podkarpatská Rus, o kterou usilovala i vojensky jak Ukrajina, tak Maďarsko, v roce 1919 krátkodobě představované Sovětskou maďarskou republikou, která však neměla dlouhého trvání. Na Slovensku i Podkarpatské Rusi bylo nutno vytvořit novou státní správu, armádu, policii či školství. Proto sem tehdy přicházelo mnoho Čechů, pověřených Slováky s tímto úkolem pomoci. Dva roky zde pobyl i Josef a další bratr Bedřich, který pracoval na Slovensku na několika místech, zde dokonce zůstal až do odtržení Slovenska počátkem 2. světové války.

Jak naše země, tak i celá Evropa se postupně zbavovala následků války, ve druhé polovině 20. let dokonce přišla nebyvalá prosperita, někdy nazývaná zlatými léty. Dočkali se i Otakar s Marií a 2. listopadu 1926 se jim narodil, jak se později ukázalo, jediný syn, kterému dali jméno Otakar (OŠ2). Čekali na něj poměrně dlouho, babičce Marii už bylo téměř třicet let.

K této rodinné události se traduje historka, kdy pyšná maminka veze po hranickém náměstí kočárek se svým synkem, zastaví se u ní místní drbna, nakoukne do kočárku, spráskne ruce a praví: "Paní Šámalová, ten je tak maličký, ten vám nebude!" Nuž, OŠ2 na ni nedal, byl a na světě zůstal.

O předválečném životě OŠ1, babičky Marie a mého budoucího otce Otakara, kterému jsem byl nucen z již známých důvodů dát přezdívku OŠ2, toho moc nevím. Bydleli v Hranicích, v ulici Nerudově, v patře domu č. 162, skoro naproti Oplustilům, bydlících v č. 592, prakticky na břehu říčky Veličky, která Hranicemi protéká. Majitelem domu, ve kterém bylo také povoznictví pana Švece, byl nějaký pan Pitroň. Šámalovi zde bydleli do roku 1936 nebo 1937. Později bydleli v ulici Čaputově č. 384/32, která je dnes ulicí Komenského a tehdejší velký činžovní dům je přestavěn na hotel.

Co dělal děda a jak zajišťoval život rodiny, o tom nemám v držení žádné doklady. Děda uvádí, že v podnikání se mu dařilo. Netuším, jakému oboru se věnoval, ale z různých náznaků, které jsem pochytil coby dítě, býval podobně

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

jako jeho bratr Josef obchodním či spíše podomním cestujícím, údajně snad v galantním zboží, především pak s nitěmi a knoflíky. Nakolik pravdivým je jeho tvrzení o zdaru podnikání v poválečných dobách, to neumím zhodnotit. Z několika rozhovorů s příbuznými oproti dědovi o generaci mladšími jsem ale nabyl přesvědčení, že až tak slavné to nebylo, byl spíše považován za člověka méně solidního, jak se tehdy také říkalo, za komedianta. Údajně také někdy ve 30. letech založil (snad i s nějakým společníkem) v Hranicích obchod se zbožím střížním. Nevedlo se mu však nijak valně a po čase musel obchod zavřít. Rodinu pak v té době a za WW2 držela nad vodou především dědova manželka Marie, moje babička, švadlena, svojí neúnavnou pílí.

O babičce Marii mi každý, kdo ji znal ať již osobně nebo jen z vyprávění, říkal, že to byl zlatý a svatý člověk, neuvěřitelně skromná, pracovitá, která

Marie Šámalová, OŠ2 a OŠ1 na Valachách
okolo roku 1935

do noci šila lidem prádlo i oblečení a tak vytvářela pro rodinu většinu příjmů. Za této situace byli manželé rádi, že kromě každodenních starostí mohou poskytnout svému synovi hudební vzdělání, byť pouze na úrovni hranického maloměsta a jednou za rok si vyjet na společnou dovolenou do celou rodinou milovaných Beskyd, jak říkali, na Valachy. Dochovalo se několik fotografií z těchto rodinných

dovolených, především z oblasti Karolinky, Velkých Karlovic, údolí Raťkov či přehrady Bystřička. I za těchto volných dnů se učitelovy děti, nyní již dávno dospělé, pokud to jen trochu bylo možné, rády setkávaly a trávily je pospolu i se svými partnerkami. Kouzlo staroveské školy stále ještě působilo.

Mezi snímky, pořízenými na rohu Nerudovy ulice u říčky Veličky, uplynulo 80 let.
Pózuji OŠ2 a OŠ3

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Uplynulo dvacet let, během kterých naše země zažila strmý hospodářský vzestup, ale také stagnaci po černém pátku na newyorské burze, mni-chovskou potupu i tragédii WW2, jejíž konec nám OŠ1 posléze přiblíží ve svém vyprávění prostřednictvím dopisů, které si sourozenci vyměnili v květnových dnech roku 1945. Otakarovi už je 46 let, to už pánové pomaloučku pohodlní a začínají vzdáleně přemýšlet o životě na penzi. OŠ1 se však teprve nyní nabízí jeho životní šance, kterou chytí a nepustí.

Ve zmiňovaných květnových dopisech je drobná noticka o tom, že Otakar “organizuje u Červeného kříže pomoc pro tisíce a tisíce běženců všech národů, kteří jedou a jdou pěšky z různých koncentráků, kuchyně a stravování.” Určitě záslužná činnost, jistě nebylo snadné postarat se o všechny ty lidi, přicházející z osvobozených území a hledající své dřívější domovy, ze kterých byli před časem odvezeni do koncentráků či na nucené práce pro Říši. A proti nim jdou zase jiné masy lidí, kteří zachraňují své životy, často museli na poslední chvíli a s holýma rukama opustit své domovy před blížící se frontou a hledají záchranu v místech, o kterých předpokládají, že se jim fronta vyhne. Do toho oddíly německých vojáků, kteří se zcela vymkli z nejrůznějších důvodů svému velení a snaží se nalézt cestu do bezpečí amerického zajetí. Podobné hordy vojsk druhé strany hledají zase své spolubojovníky či svádějí nahodilé boje s těmi prvními. A to všechno se odehrává prakticky na celé šířce východní fronty, od Maďarska přes Československo až do Polska. Téměř apokalyptická představa! Všichni se chtějí najíst, na chvíli si odpočinout a za pár hodin se zase ženou za svým cílem. Někteří potřebují lékařskou pomoc, jiným už prostě došly síly. Tady dobrá vůle místního obyvatelstva přestává stačit a musí nastoupit organizovaná činnost těch, kteří to mají v popisu práce, mimo jiných i Červeného kříže.

Čemu se OŠ1 věnoval během války, již druhé v jeho životě, to věru nevím. Nějaké zaměstnání ale musel mít každý, na to už německá okupační moc dohlédla. Patrně to byl ten již zmiňovaný obchod s látkami a cestování s galanterií. Jakými cestami se OŠ1 dostal k činnosti pro Červený kříž, která se pro něj později stala tak lukrativní, to také nevím. Snad v květnových dnech roku 1945 rozhodla náhoda. Sám OŠ1 ve svém vyprávění píše, že se u Červeného kříže, nejspíše už jako jeho zaměstnanec, věnoval těsně po válce repatriaci volyňských Čechů. Nicméně rodinné drby, viz část o Otakarovu bratru Josefovi, hovoří o Otakarově činnosti v Červeném kříži již ve 30. letech 20. století.

Červený kříž byl v našich zemích po válce a v dobách budování socialismu organizací sice podporovanou vládnoucím režimem, ale lidé nebyli až tak proti. Musíme si uvědomit, že neexistovala dnešní telefonní, natož digitální síť, lékařská rychlá záchranná pomoc nebyla zase až tak rychlá, neexistoval propojený záchranný systém, sanitka s lékařem se často dostala k nemocnému i po několika hodinách, ba i dnech! (moje osobní zkušenost se sanitkou pro OŠ2 s vyhřezlou

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

ploténkou, kdy sanitka rychlé záchranné pomoci přijela po téměř dvou dnech. A to v Olomouci, nikoliv někde na vzdálené samotě!), protože na stotisícové město byla aktuálně k dispozici třeba jen jedna. Prostě problémů mělo zdravotnictví mnoho, jejich neúplný výčet by jistě zabral celou jednu stranu.

Lidé proto byli rádi, že prakticky na každé vesnici bylo středisko Červeného kříže, což bylo obvykle bydliště zdravotní sestry, případně proškolené dobrovolnice, která měla doma k dispozici nejnütnější materiál k poskytnutí první pomoci, také ji uměla poskytnout a následně zorganizovat další pomoc, poradit při méně závažných onemocněních či třeba jen ošetřit dítěti rozbité koleno.

Tato odborněji fundovaná dobrovolnice vedla v rámci této místní pomoci tzv. hlídku, většinou trojčlennou, jejíž členky bývaly po odborné stránce často jen poučené při různých školeních. Tyto dobrovolnice byly často nuceny pořádat “na pokyny shora” různá osvětová zdravotnická školení, při nichž bývaly režimem zneužívány i ke stupidním přednáškám typu “Jak se zachovat, když vedle vás vybuchne atomová bomba”. Byla však studená válka, komunistický režim, posluhující vládcům z Moskvy, se opájel vidinou budoucího zničení demokratické části světa a všechny prostředky k ohlupování mas byly dobré. I zneužití myšlenky nezištné pomoci bližnímu.

Jak jsem zde popsal, v Československém Červeném kříži byly zapojeny tisíce bezejmenných dobrovolníků, které však, jak už to bývá, a v totalitním režimu zvláště, někdo řídí. Z tepla kanceláře rozesílá instrukce o tom, co se musí, co se naopak nesmí, sčítá počty, zabezpečuje, organizuje, koná výchovné přednášky, kontroluje činnost a vypočítává nejrůznější koeficienty, sestavuje souhrnné zprávy a posílá je nadřízeným orgánům, od kterých opět dostává pokyny k další činnosti, s novými instrukcemi co se musí, co se naopak nesmí, sčítá počty, zabezpečuje, organizuje OŠ1 se záhy po válce stal jedním z těch, co řídí a netrvalo dlouho a byl jmenován okresním tajemníkem Československého Červeného kříže. Báječné zaměstnání, které se nejspíše neobešlo bez členství v organizaci nejmocnější. O tom však nejsou žádné dostupné důkazy.

Kdy přesně se stal OŠ1 tímto aparátčikem, to nevím, ale jak sám cudně uvádí, “po druhé světové válce, kterou jsme ve zdraví přežili, z pověření ONV v Hranicích, přijal jsem místo okresního tajemníka Čsl. Červeného kříže” (ano, i Hranice byly do roku 1960 okresem). Pro později narozené - ONV byla zkratka Okresního národního výboru, což byla instituce okresní, tedy stojící mezi dnešním městským úřadem a úřadem krajským. V roce 1949 bylo jen v českých zemích 179 okresů a později přibýlo 16 pražských obvodů, majících de facto statut okresu. To bylo předsedů, místopředsedů, vedoucích oddělení, kádrováků a dalších úředníků a institucí. Od potřebných pro chod státu až po ty obskurní. Nutno mít na paměti, že po roce 1948 prakticky vše přešlo pod státní správu, tedy i Československý Červený kříž. Ten, stejně jako všechny ostatní veřejně působící společenské organizace, byl začleněn pod všeobjímající Národní frontu, ve které

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

ale vše bezvýhradně ovládala komunistická strana. I zahrádkáře, včelaře, chovatele drobného zvířectva, hasiče, letecké modeláře, amatérské hvězdáře, umělce, stejně jako sběratele motýlů či fotbalisty. Jak jsem ale již několikrát podotkl, není úkolem naší kroniky čtenáře politicky vzdělávat, tyto drobné exkurze slouží pouze pro uvedení událostí do kontextu doby.

Pomalu končí období přelomu 40. a 50. let, kdy si komunisté nezměrným terorem vůči vlastnímu národu upevňují moc, zároveň však umírá i ten nejvyšší z východu, jehož jménem nehodlám zašpinit naši kroniku a vzápětí po něm i ten český, s jehož jménem je to stejné jako s tím z východu. S výměnou politických garnitur nastává nepatrné uvolnění naší země ze sevření východními rudými hordami a následně i místními vykonavateli jejich zvůle. Do této hnusné doby jsem se 8. srpna 1953 narodil já, OŠ3.

Celá desetiletí se v naší rodině tradovalo, že babička Marie, rozená Hradilová, zemřela na karcinom žaludku. Až moje návštěva matričního úřadu v Hranicích, kde jsou uloženy dosud živé matriky s údaji o hranických občanech, vynesla ze zaprášené šedi archivních regálů informaci jinou. Babička Marie zemřela na zástavu srdce. Je však možné, že obě příčiny se jaksi zkombinovaly.

Lékař by mohl přidat podrobnosti.

Babička Marie, jak jsem napsal dříve, byla dobrým a laskavým duchem domova, do úmoru se starala o chod domácnosti i o zlepšení finančního zabezpečení rodiny. Tato poslední starost jí nejspíše ubyla s usednutím OŠ1 do okresního předsednického křesla v Československém Červeném kříži.

Babičku Marii si bohužel nemůžu pamatovat, zemřela 17. října 1954, krátce po mých prvních narozeninách, v necelých 58 letech. Určitě mě však, jako každá babička své vnuče, ráda chovala na rukou a těšila se z pouhé přítomnosti svého vnuka. Fotografie s tímto námětem se bohužel nedochovala. Škoda. Kdyby nedošlo k této smutné události, nemohlo by dojít ani k tomu, co o rok později započalo řetěz nešťastných, surových a často

Soudruzi činovníci Československého Červeného kříže před Kubellovým domem. OŠ1 zcela vpravo. 2. pol. 50. let 20. století.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

neuvěřitelných událostí, řetěz, který, jak pevně věřím, jsem jednou provždy přerhl, odhodil a ukončil jeho sevření po dlouhých téměř šedesáti létech v roce 2012, shodou okolností právě ve dnech, kdy jsem psal tyto řádky. A věřte, psaly se mi těžce, přetěžce.

Netrvalo dlouho a potvrdilo se staré lidové rčení o tom, že neštěstí nechodí samo. V sousední obci Drahotuše, která je dnes součástí Hranic a odkud pochází moje maminka Helena, zemřel v čísle 61, dne 26. dubna 1955 ve věku necelých 60 let, můj dědeček z mamčininy strany Emil Niesner, poštovní doručovatel. Příčinou jeho smrti byla tehdy častá pošťácká nemoc. Trombóza, následovaná embolií. Ačkoliv jsem si to tehdy samozřejmě neuvědomoval a později, sotva školou povinnému dítěti, mi obě události připadaly tak strašně vzdálené, že jsem je považoval spíše za jakýsi údaj z historie, přišel jsem během půl roku o babičku a dědečka.

Přešlo léto, přišel listopad 1955 a já jsem přišel i o svého druhého dědečka, o OŠ1.

Nikoliv fyzicky, děda se těšil pevnému zdraví ještě dalších téměř čtyřicet let, ale došlo k tomu jakýmsi vedlejším produktem jeho vlastní vůle. V listopadu 1955 se děda podruhé oženil a k Šámalům do rodiny vstoupilo zosobněné zlo.

Můj děda OŠ1 mi toho v životě moc nedal a tím nemyslím hmotné statky. Na nejtěplejší dětství si nepamatuji a pak ho již ovládala paní, kterou si vzal za ženu záhy po úmrtí své první manželky, mé babičky. Mé první vzpomínky na něj pocházejí přibližně z roku 1958 z honosného obývacího pokoje bytu, který obýval ve vile č. p. 448, postavené roku 1897 Jindřichem Kubellou na skalním ostrohu v Hranicích nad čtvrtí Motošín a znárodněné po roce 1948. Jindřich Kubella byl hranický obchodník a majitel proslulého rodinného krejčovského salonu pro důstojníky. Například v roce 1907 si při návštěvě Hranic a tamní vojenské akademie nechal u něj ušít novou slavnostní uniformu následník císařského trůnu František Ferdinand d' Este.

Kubellův dům byl přidělen po roce 1948 Československému Červenému kříži a děda jako okresní tajemník jej obýval. Přízemní místnosti byly předělány na kanceláře a v patře byl tajemníkův byt. Pamatuji se na vysoké štukové stropy ve velkých místnostech. Pamatuji se ale také na chlad, který v tomto bytě panoval. To už se chýlila ke konci 50. léta a nešlo o chlad díky nedostatku uhlí, jehož distribuce tehdy opravdu vážla, ale o chlad, který pociťujete jakýmsi svým šestým smyslem v přítomnosti některých lidí. Druhá paní Šámalová postupně uzavřela dědu hlavně před jeho nejbližšími a po jejich přestěhování se do Brna v roce 1960 jsem jej vídal jednou či možná dvakrát ročně, v pozdějších létech ani to ne, většinou v neutrálních prostorách a nikoliv u něj doma. Bohužel jej tedy neznám jako milujícího dědečka, který svého malého vnuka mile rozmazluje a ve společném spiklenectví mu dopřeje i to, co mu rodiče nedovolí (od toho ale přece dědečkové a babičky jsou, nemám pravdu?). Zním jej jako pána, který je

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

sice mým dědečkem, ke kterému jsem ale vždy přijel na jen návštěvu spolu s mým otcem OŠ2, málokdy k němu domů, protože za pomyslné dveře jeho soukromí a citů nás nikdy nepustil.

Jak laskavý čtenář z právě přečtených řádků jistě vycítil, komentovat text, který napsal OŠ1 sám o sobě a k tomu přidat vyprávění, ve kterém vyjevím nejen některé rodinné historie, vztahy či charaktery, ale i svůj osobní poměr k zúčastněným osobám, nebude pro mne nijak snadné. Až dosud se mohlo zdát, že vnuk na stránkách této kroniky rozvíjí a doplňuje dílo svého laskavého dědečka o údaje či historické texty, ke kterým v době vzniku Učitelových dětí nemohl mít OŠ1 přístup. Pozornému čtenáři však nemohlo uniknout, že tomu až tak úplně není. Jak jsem již při některé dřívější příležitosti uvedl, nebyl internet, archivy byly povětšinou nepřístupné a z polygrafické techniky měl děda doma jen psací stroj. To všechno je pravda a až dosud mě dosavadní práce na této kronice bavila, naplňovala uspokojením a nadějí, že snad, možná, dělám něco pro příští generace naší rodiny, díky Marcelce a Ondrovi docela se rozrůstající. Stejně pocity budu určitě mít při psaní stránek dalších s výjimkou těch, které právě píši. Ty ve mě vzbuzují obavy, zda je budu umět napsat tak, jak si představuji. Bez zbytečných emocí, aby čtenář pochopil, že mu předkládám popis skutečných událostí a nikoliv historickou povídku se zápornými hlavními postavami.

O laskavém dědečkovi nemůže být ani řeči, stejně jako o idylických vztazích. Skrývání a falšování historie se totiž vždy nakonec vymstí, ať již jde o tu historii velkou, národní či světovou (s čímž má náš národ bohaté zkušenosti) nebo jen o tu domácí, rodinnou. Pravda si vždy najde cestu na správná místa. Proto na následujících stranách popíšu vztah k mému dědovi z pohledu svého, kterým si však neosobuji právo na pohled objektivní. Pokusím se však o něj. Nutno ale také dodat, že existují dopisy, ze kterých číší mezi OŠ1 a jejich adresátem vztahy velmi přátelské. Bohužel, já jsem nikdy nic takového nepočítal.

Babička Marie zemřela podle dodatečné poznámky k zápisu o jejím sňatku v hranické matrice oddaných v bytě Šámalů, v Čaputově ulici č. 384, dnes v ulici Komenského. OŠ1 není ještě nijak starý, má teprve 55 roků a zastává na hranic-kém maloměstě poměrně významnou funkci, o které jsem však už jako malý kluk měl jakýsi podvědomý neodbytný pocit, že to není zaměstnání pro pořádného chlapa, že jde o jakýsi švindl, který jsem ale tehdy neuměl správně pojmenovat. Později jsem pochopil, že to švindl byl, a velký, navíc se vším zaopatřením soudruha okresního formátu, tedy se slušným platem, služebním osobním automobilem a bytem ve státě ukradené luxusní vile k dispozici. Nikde jsem však nenarazil na indicii o členství OŠ1 v komunistické straně. Na jednu stranu výkon takové funkce podle dobových zvyklostí vlastnictví stranické legitimace jaksi automaticky předpokládal, na stranu druhou se Červený kříž vždy tvářil jako apolitická organizace. Slovem soudruh, které se začalo používat i jako jakýsi

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

titul, se v oficiálním newspeaku titulovali všichni, straníci i nestraníci (běžně se ale ve společném jmenném seznamu psalo u lidí s akademickým titulem např. Ing. Novák, MUDr. Dvořák, ale u jmen bez titulu se napsalo alespoň s. Kubíček).

Kde a jak se seznámil OŠ1 se svojí druhou manželkou, je popsáno v části o Otakarovu starším bratru Josefovi. Zde jen připomenu, že po rodině se říkalo, že snad prostřednictvím nějakého dohazovače po úmrtí babičky Marie, také ale, že se blíže znali již za života babičky, snad už ve 30. létech 20. století. Ať to bylo jak bylo, dne 19. listopadu 1955 se ženil se Zdenkou Mazelovou, tehdy čtyřiačtyřicetiletou, dosud svobodnou, prý učitelkou, ale spíše jen vychovatelkou ve zvláštní škole), možná bez pedagogického vzdělání. Těžko říci, proč si OŠ1 vybral za manželku zrovna tuto chladnou, panovačnou, lakomou a veskrze zlou osobu ze Spálova, vesnice vzdálené 20 kilometrů severně od Hranic.

Nevim, jak dlouho po smrti babičky Marie OŠ1 ještě obýval byt v Čaputově ulici, ale určitě už ho tam nic nedrželo. Jeho syn OŠ2 byl ženatý a bydlel s rodinou na druhém konci Hranic, v ulici Sovětské armády č. 840/73 v podnájmu u paní Vinařové. Domnívám se, že právě v tu dobu se OŠ1 naskytla příležitost na tehdejší dobu luxusního bydlení v domě na dnešní ulici 28. října č. 448/3 v Kubellově domě.

Moje první vzpomínky na OŠ1 jsou spojeny právě s tímto domem a s dětskou nedůvěrou v jeho obyvatelku či spíše velitelku. Mé návštěvy v doprovodu otce OŠ2 však byly velmi řídké, protože paní domu jim nepřála. Zda byla někdy přítomna i moje maminka Helena, to si nepamatuji, ale její vztah k nevlastní tetě byl vyloženě odmítavý a nijak valné to nebylo ani s jejím nadšením pro OŠ1. Z nejranějšího dětství nemám s OŠ1 prakticky žádný zážitek s výjimkou jednoho, a to ještě jaksi nepřímého, naštěstí však docela úsměvného.

Tajemník Červeného kříže měl kromě bytu také nárok na služební osobní automobil. Proč mu byl přidělen zrovna otevřený pohotovostní automobil Škoda 1101 Bojový Tudor, to je ve hvězdách. Tyto automobily byly používány jako velitelská vozidla armádou a ministerstvem vnitra. No a tento Bojový Tudor jsem jako malý, snad pětiletý kluk, zkoušel "řídít". Seděl jsem za volantem, otáčel s ním, mačkal všechny páčky, však to znáte. Místo startovacího klíče měl tento vůz tzv. bošák. Vy starší víte o co jde a vy mladší vězte, že to byl v podstatě klíč ve tvaru kolíku asi 4 mm v průměru, se zúžením a zase rozšířením do tvaru kapky na jeho konci, který, když se zastrčil do spínací skříňky až na doraz, sepnul elektrické obvody. Startovací spínač měl tento automobil nožní, po jeho sešlápnutí při vyražené rychlosti či vyšlápnuté spojce vozidlo nastartovalo. Obdobně, i když s modernějšími ovládacími prvky, je tomu i dnes.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Laskavý čtenář již správně tuší, k čemu došlo. Ve spínací skříňce kýmisi zapomenutý bošák jsem v rámci hry správně zastrčil až na doraz, startér jsem sešlápnul, vozidlo vyrazilo s dříve zasunutou jedničkou zhruba metr dopředu a zastavilo se o beztak hanebný, plevelem prorostlý drátěný plot. Vozidlu se samozřejmě nic nestalo a zda byla má jízda ukončena otcovskou exekucí, to už si nepamatuji a nepamatoval si to ani můj táta, když jsme si na tuto historku po mnoha létech vzpomněli. Později měl OŠ1, patrně místo tohoto bojového Tudora, přidělen “normální” automobil, tehdy velmi populární osobní Tudor 1101. Jel jsem v něm nejspíše jen jednou, a to tehdy, když mi ujel jako prvňákovi autobus, kterým jsem jezdil z Hranic ze školy k babičce Niesnerové a šel jsem v zimě ve sněhu pěšky z Hranic do Drahotuš a OŠ1 jel náhodou kolem a svezl mě. Ale k mé školní docházce se dostaneme později. Za několik měsíců jsme jako poslední Šámalové opouštěli definitivně Hranice. OŠ1 se přestěhoval někdy v polovině roku k sestře Antonii do Brna a já s rodiči koncem září do Olomouce.

Psal se rok 1960.

Koncem 50. let se Otakarova sestra Antonie, jak je podrobněji popsáno v jejím životopisu, postupně dostává do finanční situace, která se pro ni stává kritickou. Díky WW2 a následujícím létům budování světlých zítřků dostává mizerný důchod a není ani při své vrozené skromnosti schopna zvládnout splátky bance za svůj dům. Nepostačuje nájemné od Peřinových, v době reálného socialismu stanovené úředně, a tedy nepokrývající ani náklady (majitele domů s nájemními byty bylo přece nutno současnými mocipány potrestat už jen za to, že byli majiteli, když už se nenašel důvod, jak jim jejich majetek sebrat). Přitom do poslední splátky chybí již jen necelé čtyři roky. Řešení se najít musí, přece dům, který Antonii stál tolik úsilí, nepřijde nakonec na buben!

Řešení se opravdu našlo. V roce 1958 kupuje OŠ1 společně s manželkou polovinu brněnského domu na Charvatské. Proč se Antonie rozhodla pro toto řešení? Proč si potřebné prostředky třeba nepůjčila po rodině či známých? Nevím. Snad byla přesvědčena, že společné bydlení s o třináct let mladším bratrem usnadní poslední léta jejího života, že to s ním tak říkajíc doklepe. Přece když spolu žili před padesáti léty v Lazničkách, mohou žít pod jednou střechou i v Brně.

Svoji roli určitě sehrála i Tončina schovanka, která právě ukončila studia, vdala se a následovala manžela na druhý konec republiky (podrobnosti jsou uvedeny v životopisu Antonie). Podle dopisu Schovanky, ve kterém mi objasnila některé detaily svého života na Charvatské, vedl OŠ1 v pozdějších letech vůči Schovance blíže nespecifikovaný soudní spor. O co konkrétně šlo, mi Schovanka nesdělila, nicméně muselo jít o záležitost navýsost citlivou, o které nehodlala ani po tolika létech hovořit. Na Charvatské se tedy v patře uvolnil jeden velký pokoj.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Kupní smlouvu na polovinu domu mám k dispozici a musím říci, že cena byla pro OŠ1 výhodná a podle rodinných drbů byla koupě realizována údajně za manželčiny peníze. Nebyla to však výhra pro nikoho z nich. Manželé Peřinovi díky zvráceným komunistickým zákonům ještě více než deset let budou obývat celé pohodlné přízemí domu za pár korun nájemného měsíčně a skuteční majitelé se budou tísnit v patře. Antonie v pokoji s malou zimní zahradou, situovaném do zahrady a OŠ1 s manželkou ve studeném pokoji do ulice, obráceném na opačnou stranu, na severovýchod. Společně pak užívají kuchyni, koupelnu i záchod. Antonie obývá zmiňovaný pokoj celý život a ve svých více než sedmdesáti letech jí nečiní problém se uskromnit, ale pro OŠ1 musel být pád ze sice jen pětiletého, ale zato honosného bydlení v prostorném tajemnickém bytě v Hranicích do v zimě jen obtížně vytopitelného pokoje na Charvatské velmi nepřijemný.

V domě na Charvatské prožil OŠ1 poslední třetinu svého dlouhého života. Do Brna přišel jako čerstvý důchodce, před kterým se náhle otevřel široký časový prostor, do kterého se pohodlně vešla starost o nově nabytý dům a zahradu, o koníčky, především pak fotografování a také časté cestování, převážně na místa svého mládí, do Hranic, Teplic či na celou rodinou odedávna milované Valachy. Kupodivu podle dochovaných materiálů do jeho rodné Staré Vsi jej to nijak zvlášť nepřitahovalo, o hrob rodičů se starali Antonie a Josef. OŠ1 si na rodný domov vzpomněl až ve svých osmdesáti letech, kdy o Staré Vsi sestavil hezké vyprávění, které bylo prvotním impulsem pro řádky psané mnou a které naleznete za tímto mým textem o OŠ1 a za údajnými dopisy sourozenců Šámalových o konci WW2.

Ale abych dědovi nekřivdil, vzpomínky na Starou Ves určitě stále nosil ve svém srdci a nepravidelně se do ní, hlavně k stáru, vracel, naposled patrně v roce 1987 (viz fotografie na konci vyprávění o Staré Vsi). Rád také navštěvoval nejrůznější brněnské přátele či svého bratra Josefa v Kotlářské ulici. Prostě rozšafný stárnoucí pán, užívající si svá zralá léta. Také však člověk, který se nedokázal postavit zlovůli své manželky a jehož cit pro své blízké se v běhu těch dlouhých brněnských let kamsi do nenávratna vytratil; návštěvy jeho nejbližších v Olomouci bych jistě uměl spočítat na prstech jedné ruky. Dokázal sice při různých příležitostech napsat cizím lidem dopisy plné krásných slov, která však, alespoň pokud vím, vůči svým nejbližším nikdy nenaplnil. Jak ale píšu na jiném místě, ačkoliv se velice snažím, můj pohled nemusí být vždy objektivní.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Na tomto místě se uzavírají osudy dětí řídicího učitele Bedřicha Josefa Šámala a jeho manželky Otilie Kašpaříkové. K původnímu textu mého dědy Otakara, kterého jsem pojmenoval přezdívkou OŠ1, jsem často přidal kratší či delší text, založený na pátrání v matrikách, archivech či všelijakých domácích skříních a v neposlední řadě na vzpomínkách lidí, majících ke všem těm osobám či místům naší kroniky nějaký vztah. Snažil jsem se poctivě nepředělávat historii a příběh rodiny podat tak, jak se jeví právě na podkladě dostupných dokumentů. Mnohá místa, osudy a konání mých předků mi zůstala utajena. Některá patrně napořád, u některých je jakási naděje, že se nějaké informace přece jen ještě objeví. Pokud se tak stane, doplním jimi naši rodinnou kroniku já, nebo, jak pevně věřím, některý můj následovník.

Další stránky, jimiž uzavírám osudy Učitelových dětí, jsou věnovány dopisům, které si sourozenci (údajně) vzájemně vyměnili na konci WW2 a již avizovaným dědovým vzpomínkám na Starou Ves a místa jeho dětství.

Poté přijdou na řadu osudy mého otce OŠ2, dosavadní život můj a také příběhy rodin těch, kteří s Šámalovými spojili cesty svého bytí. Zhodnocení dosavadního vyprávění ponechávám na laskavém čtenáři s vírou, že stránky naší rodinné kroniky neodloží předčasně.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

V naší nové ČSR probouzel se smysl pro lásku k naší nové vlasti se změnou politického významu. V této pro nás nové době snažili jsme se všichni, abychom mohli pokojně žít a v klidu a míru pracovat. To trvalo ale jen do doby, kdy nastoupil v Německu Hitler, kdy přivtělili Rakousko k Německé říši. Německá rozpínavost byla nám známá od nepaměti.

V roce 1932 prohlásil veřejně Hitler, že Československá pánev bude kolonizována německými sedláky a Čechy že vystěhuje na Sibiř. Ze střední Evropy musí Češi odejít. K rozvrácení ČSR napomáhal učitel tělocviku a organisátor sudetskonečmecké strany Konrád Henlein. Hned po rakouském anšlusu se svou stranou SdP (německy Sudetendeutsche Partei) prohlášovali, že dny ČSR jsou již sečteny.

Dne 21. září 1938 vydala Anglie a Francie ČSR na pospas Hitlerovi, aby prý tak zachránili v Evropě mír.

Když rozhlas a tlapače ozvaly se třemi či čtyřmi rozechvěnými akordy, jimiž vysílačky oznamovaly pro nás tragické zprávy (akordy byly nesmírně smutné a drásaly srdce), lidé ve své bolesti se slzami v očích se dozvěděli, že zbaběle a zrádně je ČSR obětovaná Hitlerovým a germánským choutkám. Sklíčení se vyvrcholilo, když 1. října začala již německá vojska obsazovat pohraniční kraje, Sudety.

Velmi smutná doba. Slováci, převážně Hlinkovci, vykřikovali nechutná hesla, například Čechúni a židi von či Čecha do mecha a mech do Dunaja. V každé slovenské obci byla založena Hlinkova garda a její členové zpívali veřejně svou novou hymnu, ve které byl verš “Čechy rež a rúbaj do krve, nebude to po prve”. Hitler navrhl tehdejšímu vedoucímu Hlinkovy strany Tisovi odtrhnutí Slovenska od Čech a Moravy a utvořit si svůj Slovenský štát. Český lid v takové situaci pochopil, že jeho síly proti Německu nestačí. A k tomu okleštěné Čechy a Morava. Nad okleštěnou ČSR byl ustanoven Protektorát Čechy a Morava.

V roce 1941 přepadli Němci Sovětský svaz a tím dnem započala druhá světová válka.

Germanisační okupační politika začala u nás ve větším měřítku. Již v roce 1939 zavřeli nám Němci naše české vysoké školy a studentské funkcionáře, více jak 1200 studentů vysokoškoláků odvlékli do koncentráků a na nucené práce do Německa. Také jich mnoho popravili.

Ještě hůře bylo za protektora Heidricha. Tehdy nastoupil ostrý kurs germanisace a ničení českého národa podle starých německých plánů.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Stejný osud chystali nacisté všem slovanským národům. Jak se po převratu dočítáme, Heidrich v roce 1941 před svou smrtí v poslední své zprávě Hitlerovi sliboval nové a větší represálie proti českému lidu.

Dne 27. května 1942 byl proveden na Heidricha v Praze atentát a ten na zranění dne 4. června zemřel. Gestapo v domnění, že vrah je z Lidic a že tam je i ukrytá tajná vysílačka, snad to bylo na udání továrníka Pally, který upozornil gestapo, že by mohl být vrah z obce Lidice (poznámka OŠ3 - šlo o starostu Slaného a majitele továrny na baterie ve Slaném Jaroslava Pálu. Podrobnosti si může každý zjistit například na internetu).

Dne 10. června 1942 ve čtyři hodiny ráno přijela třicetičlenná popravčí četa SS a od 7 hodin do 16 hodin odvěkli děti a ženy a odvezli je do koncentráků a 184 mužů na místě zastřelili. Pak celou obec vykradli, vypálili a srovnali ze země. Dne 12. června Němci navrtali stěny kostela pro nálože a toho dne byl kostel do základů zbořen.

Již 11. června přijelo 20 židů z tábora z Terezína. Museli vykopat jámu 12 metrů dlouhou a 4 metry hlubokou, kde byli zastřelení do této jámy naházení a tak pohřbení. Na konec se prokázalo, že Heidrichův vrah z Lidic nebyl a žádná tajná vysílačka tam také nebyla. Podrobnosti o této černé a smutné době můžete se dočísti v různých knihách o velkém utrpení, které fašisté připravili nejen nám, ale celému světu. Němcům se nepodařilo to, co měli po staletí v plánu, válku prohráli. Ukončení této světové tragedie bylo v květnu 1945.

Co říci k těmto odstavcům. Dědova generace prožila během svých nejlepších let už druhou světovou válku. V 1. světové válce přišel děda o dva bratry, otec předčasně zemřel; příčinou jeho úmrtí byla nejspíše psychická újma ze ztráty syna Ladislava, o neblahém osudu druhého syna Františka se již ani nedozvěděl. Ostatní bratři prošli rovněž válečnými frontami. Nelze se proto divit kategoričným odsudkům, které v jeho vyprávění na toto téma zaznívají. On to dostal tak říkajíc z první ruky. Na druhou stranu se vždy dokázal s nastalou situací vyrovnat a jak ještě dále uvidíme, docela dobře se jí přizpůsobit. Rozhodně si však jeho generace na sobě nesla stopy prožitých útrap jak v duši, tak i na svém fyzickém vzhledu. Jen si všimněte jejich fotografií a zkuste je porovnat se svými stejně starými známými. Většině tehdejší generace byste hádali o nejméně deset let více. Samozřejmě hodně k jejich vzhledu přispěla móda účesů, použité materiály na oblečení a určitě také nedostatek kvalitní stravy během válečného hospodářství a několika let po něm. Mnozí z nás si ještě pamatují fronty na téměř cokoli, i když u nás byl poválečný nedostatek ještě umocněn neschopností komunistických vládců vést efektivně hospodářství země, o útlaku uzurpátorů z východu nemluvě. Pojdme se tedy společně podívat, jak podle OŠ1 prožili Šámalovi konec 2. světové války.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Druhá světová válka chýlila se ku konci. I když Ruská armáda byla již v Berlíně, i když Adolf Hitler spáchal sebevraždu, opravdový mír byl ještě daleko. Bojovalo se v Praze, v Brně a na mnohých místech naší republiky. A konečně když bylo po této válce, která si vyžádala nejméně padesát milionů lidských životů, začal se svět a způsob života, zvláště u nás měnit.

Za krátkou dobu byla zavedena nová peněžní měna. Všechny protektorátní peníze, vkladní knížky i životní pojistky pozbyly okamžitou hodnotu a musely se do tří dnů odvést spořitelnám a každý občan dostal (i děti) pět set Kčs v nové měně. Platy a mzdy byly vypláceny již v nové měně. Ceny potravin a spotřebního zboží zůstaly nezměněny. Amerika (USA) ze začátku zásobila nás potravinami a různým zbožím pod značkou UNRA. Také přišlo do naší obrozené republiky hodně zboží, převážně textilního i potravin od Mezinárodního Červeného kříže.

Rodiny Šámalových dožily se bez krveprolití a bez koncentráků konce druhé světové války. Ihned po válce vyměnili si bratři a sestra dopisy, jak poslední dny války prožili.

Hranice 20. února 1945

Milá teto!

Od té doby, co jsme Vám psali, situace se poněkud uklidnila. Provoz zde není již tak velký. Poplachy se tu pískají dosti často. Ruská letadla nás již navštěvují. Včera tu byla třikrát a shodila několik malých bomb. Škoda nebyla žádná. Otík (OŠ2) byl včera ještě služebně v Ostravě. Vlaky jedou jen do Bohumína a Karviné. Děla slyšet i u nás, jak hřmí. V Ostravě na ulicích není provoz žádný. Na náměstí stály tam dva německé tanky. Všude se staví barikády. V Hranicích také. Ve Hřbitovní ulici je barikáda u Hořínového z velkých jedlí. Pohřby musí chodit kolem místního nádraží, také velké barikády jsou u gymnásia a v Nádražní ulici. Němci zde podminovali všechny mosty i viadukty. V Teplícih je vojenský polní lazaret a plno něm. aut. Na hřbitově se vojenské hroby množí. Oldřich nám psal, že jsou zdraví a živí. Opatrujte se a brzy nám napište.

Pozdravem Vám všem

Šámalovi z Hranic.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Poznámka OŠ3: Kdo je “teta”, adresátka tohoto dopisu, zatím netuším. Podle úvodu k následujícímu dopisu by mělo jít o příbuznou z okolí Oldřicha Šámala v Praze. Nicméně bych tento dopis zařadil minimálně mezi podezřelé z vymyšlení a sloužící k navození atmosféry konce válečných dní.

Ostravská operace začala až 10. března, takže těžko říci, odkud byla slyšet v únoru ta děla. Podobně bych viděl tu barikádu z jedlového dřeva ve Hřbitovní ulici. Kdyby byl dopis datován místo 20. února v tentýž den měsíce dubna, to bych viděl celou situaci jako reálně popsanou. Zcela určitě by nebyl problém najít v archivech skutečný popis tehdejších událostí. Možná se ve svých úvahách mýlím a jednou se originál dopisu najde (a s dubnovým datem). Pak by bylo možné, že jde o docela obyčejnou chybu. OŠ1 ťukal do psacího stroje, chtěl napsat slovo duben, třeba ho na chvíli něco vyrušilo ze soustředění a následně napsal únor. A chybička, do které někdo bude šťourat po třiceti letech, byla na světě. A takovýchto podobných vysvětlení můžu vymyslet třeba deset. Nechme tedy situaci být tak jak je, pouze s poukazem, že časově neodpovídá.

A další dopis do Prahy.

V Hranicích 20. května 45.

Drazí!

Jsme chvála Bohu zdraví a doufáme, že Vy všichni také. Jistě to bylo u Vás horší, než zde v Hranicích. U nás se vlastně ani nic tak nestalo. Jen ten ústup německého vojska trval přes týden ve dne i v noci a nevynechal sobotu ani neděli. V ten čas bylo u vás zle. Otík (OŠ2) seděl stále u rádia a sledoval zprávy. Byli jsme velmi nešťastni, když jednu chvíli přestala Praha vysílat. Pak jsme v rozhlase sledovali boj o Prahu až do pondělí (7. 5. 1945) dopoledne.

Hranice, pohled ze Školního náměstí
do Radniční ulice
(květen 1945, dobová fotografie)

V ten čas vyhodili Němci v Hranicích mosty, také v Čaputově ulici a my jsme byli bez proudu.

Pokud se týče ústupu, snad milionové německé armády, nedá se to popsat. To se musí vidět. Hranicemi se vše hnalo směrem na Olomouc, z dosahu Rudé armády. V neděli večer se kotel uzavřel. U Olomouce trvaly boje od soboty až do středy. Znamé Stalinovy varhany hřměly a naháněly i nám strach.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

V pondělí (7. 5.) Hranice dělostřelci přestřelovali, ale městu se nic nestalo. V úterý skoro ráno přijeli Rusi. Mnoho jich nebylo. Zásobování u nás není tak zlé, ale horší je to snad v Ostravě. Zítra snad prý již pojedou vlaky. Otakar (OŠ1) je nyní u Červeného kříže a organizuje pro tisíce a tisíce běženců všech národů, kteří jedou a jdou pěšky z různých koncentráků, kuchyně a stravování (přesně a působivě, jakoby popisoval situaci v Hranicích a nikoliv v Náchodě - pardon, ve fiktivním městě Kostelci, vykreslil pohyb statisíců těchto lidí Josef Škvorecký ve svém skvělém románu Zbabělci - pozn. OŠ3).

Otík zase likviduje firmu, u které byl zaměstnán, šéfa mu zavřeli. (OŠ2 byl po uzavření středních škol zaměstnán u pokrývačské firmy Augustin Tyralík, při přebírání moci československými orgány byl Tyralík internován coby Němec, blíže v životopisu OŠ2 - pozn. OŠ3.)

V Jezernici jsou také živi a zdraví. Strýc Pokluda (Augustin, manžel Celestýny, dcery Eduarda Kašpaříka, bratra Otilie Šámalové, manželky bývalého nadučitele Bedřicha Šámala ze Staré Vsi - pozn. OŠ3) přišel se již 9. května na nás podívat, co je s námi. Píšeme také dnes do Brna a do Zbirohu. Pište nám brzy. S pozdravem Vám všem.

Srdečně Vás všechny zdraví Šámalovi z Hranic.

Hranice v době protektorátu (dobová pohlednice).

Uprostřed kroužku je náměstí na fotografii na předchozí straně, v místech šipky bydleli Šámalovi.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Dopis ze Zbirohu

Zbiroh 26. května 1945

Milý Otiku a švagrová!

Vzpomínáme neustále na Vás, jak jste prožili převratové dny. Jistě byly u vás také dny plné vzrušení, ale doufáme, že nikdo z vás nepřišel k úrazu. My jsme zde ve Zbirohu zdraví, až na tu Máninu ruku.

A v Praze u Oldřicha také hrůzy války ve zdraví přežili. O Tonči a Jožkovi zatím nic nevíme. Snad brzy od nich přijde dopis.

Ve Zbirohu jsme se dozvěděli, že jsme již osvobozeni, až z rádia. V sobotu 5. května brzy po deváté hodině dopoledne přišla na četnickou stanici do Zbirohu telefonická zpráva, aby byly německé nápisy smazány, domy ozdobeny čsl. vlajkou a úřední řeč že je výhradně česká. Nastal ve městě i na venkově shon. V ten den bylo ve městě ještě několik německých vojáků a na zámku 150 SSmanů. Překážky Čechům nedělali. Ráno, to byla neděle, objevilo se ve Zbirohu asi 2000 německých vojáků, kteří nebyli ještě odzbrojeni. Dali rozkaz, že občané během čtvrt hodiny nesmí býti na ulici, jinak že budou střílet. Pak prý nechají se teprve odzbrojit. Pro jistotu se tak stalo, že ulice se vyprázdnily. Silnice od nádraží byla vojskem uzavřena. Vojenská německá stráž čekala, že se objeví americké tanky. Ty však nepřijely. Asi v 10 hodin začala hlídka střílet a nevědělo se proč. Každý raději utíkal do krytu. Vojsko z města rychle se ztratilo směrem na Terešov. Když se lidé opět objevili na ulicích, vojsko bylo již pryč. SSmani na zámku však ještě zůstali. Utvořil se Národní výbor, postavily se české hlídky a čekalo se na spojenecké vojsko. To ale nepřicházelo. Večer se dozvídáme z rádia, že Plzeň byla osvobozena a brzy na to, že je osvobozen i Zbiroh. V noci na pondělí (na 7. května - pozn. OŠ3) SSmani zmizeli, co mohli ukradli a co nemohli odvézt, to zničili. V pondělí již ráno začalo zatýkání. U nás zatkl se asi deset osob. Byli to zdejší Němci a kolaboranti. Na druhý den přijelo ruské vojsko a to zde již zůstalo. U nás bydlí ruský kapitán a jeho sluha. Velmi slušní lidé.

V Praze byl však převrat velmi dramatický. Staroměstské náměstí je velmi poškozeno. Radnice je úplně demolována. Na Václaváku jsou zbořeny dva domy a několik je jich značně poškozeno. Když v Praze boje přestaly, byl jsem se tam podívat. Vypravují se hrozné, dramatické věci.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Němci hnali před svými tanky děti z celé ulice, aby Pražané tak do nich nestříleli. Za střelby vyhnali všechny muže z krytu a hnali je odklizovat barikády a překážky. Z oken se střílelo, nikdo nebyl si životem jistý. Gestapáci na to nakonec doplatili. Asi čtyři byli poblíž Stavovského divadla pověšeni a polití benzinem a zapáleni. Na rozhlasu bylo velmi mnoho obětí. Mluvílo se, že toto povstání mělo počkat asi dva dny. Pražáci se ale dozvěděli, že Němci mají v úmyslu rozbořit celé město, tak jak mají oni rozbořen Berlín.

Na Olšanský hřbitov se nesmělo. V hrobkách byli ukryti SSmani. Praha je již od fašistických Germánů plně vyčištěna. Vlajkaři opravují silnice a dláždění. Jsou mezi nimi i známé osoby jako herečka Baarová, Mandlová, Kabátová apod.; Baarová prý dláždila bosá v elegantním kožichu a na zádech měla nápis "Dar od Geblse".

Němci se v Praze zmýlili. Nepočítali s tak velkou obranou, v pravou chvíli objevili se Vlasovci a ti útočili do Němců. Tím se obrana prodloužila do doby, než se v Dejvicích objevilo Ruské vojsko. Němci začali pak rychle ustupovat. Utíkal i Frank v autě německého Červeného kříže a několik jeho obvázaných důstojníků. U obce Holoubkova Frankovo auto vjelo do příkopu a když bylo vytahováno a všichni z auta museli vystoupit, byl Frank poznán ČSL spojkou a ta zalarmovala Rokycany a Franka tam zadrželi.

Byli jsme v Praze také, když přijel prezident Beneš. Seděli jsme na chodníku na Václavském. Mnoho se po Praze chodit nedalo. Včera dne 25. května došel od Vás dopis, Vámi odeslaný 2. května.

Pozdravujeme Vás všechny a brzy pište.

S pozdravem M.B.Š.

(Marie a Bedřich Šámalovi, jejich oblíbená zkratka. Fotografie z přelomu 50. a 60. let, pozn. OŠ3)

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Jak Oldřich s rodinou prožili v Praze konec války, píše své sestře do Brna:

V Praze 29. května 1945

Drahá Tončo!

Prožívali jste u Vás také horké dny. Jen když to chvála Pánu Bohu dobře dopadlo.

Pravda je, že v posledních dnech nacistické vlády byla zde půda velmi horká. Již to začínalo v pátek 4. května odstraňováním německých nápisů. V sobotu před polednem Slávek (5. května 1945, Ladislav, Oldřichův syn - pozn. OŠ3) telefonoval, co se děje u nás ve Vysočanech, že na Smíchově již začala revoluce, že se již shromažďují davy kodzbrojení Němců, kteří jsou na Smíchovském nádraží. Za několik málo minut nadšení zde vzplanulo. Bohužel, že při vystoupení proti ozbrojené německé moci měli jsme my velmi málo zbraní. Nadšení bylo opravdu velké, ale proti mnohonásobné přesile bylo to opravdu málo. V noci na rozkaz rozhlasu stavěly se všude barikády. Celou noc se v Praze střílelo a čekalo se, co přinese ráno. Výpadové silnice z Vysočan, které hlídali nedostatečně ozbrojení vlastenci, nebyly vlastně chráněny. Měli prý jen několik pušek a to proti německým tankům a vojsku od Kbel bylo velmi málo.

Již v sobotu při zabírání Vysočanského nádraží byli dva mrtví. Němci tehdy z Vysočan odjížděli vlakem zpět. Ale zato v úterý ráno Vysočany, Libeň, Karlín, až někde k Poříčí zabrali znovu Němci. Zabírání Vysočan prošlo ještě dosti hladce. Pravda, že vysočanští museli zase a co možná co nejrychleji barikády odstranit a několik desítek mužů muselo jít před něm. tanky až do Karlína. Zabírání našeho domu, díky jedné paní, která právě si nesla do sklepa, kde byli všichni nastěhovaní, snídani a v domněnání, že to jsou ruští Vlasovci, přistoupila k německému vojákovu se zářícíma očima, poklepala mu na rameno a řekla česky:

“To je dobře, že jste již tady, již na vás tolik čekáme.”

Než paní zjistila omyl, voják, který viděl její zářící oči, nepochopil situaci a vypravil jen ze sebe:

“A zbraně nemá nic?” Po záporné odpovědi odešel.

Z vedlejšího domu museli jít odstraňovat barikády. Mimo to Vysočanům při zabírání pomáhali internovaní Němci. Co se týče jiných pražských čtvrtí, to bylo horší. Tak na Staroměstském náměstí,

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

na Pankráci, u Musea na Václav. náměstí, na Vinohradech u Radiopaláce a jinde, při pohledu na tuto spoušť, až oko zaslzelo. Rusové přijeli do Prahy ve středu před dnem (9. května - pozn. OŠ3). Jinak těžko by se Praha ještě dlouho udržela. Slávek měl v sobotu až do neděle službu v pivovaře (syn otce Oldřicha). Zúčastnil se při zabírání Smíchova, jak při odzbrojování německé stráže v pivovaře, pak na Smíchovském nádraží, ženského domova, kasáren a školy, kde byli ubytováni něm. vojáci. Smíchov byl již vyklizen v sobotu a zůstal již v našich rukou. Slávek tehdy byl až do středy stále na Smíchově. Rozdával pivo kolemjedoucím Vlasovcům, kteří nám prvně přišli na pomoc a kteří nám moc pomohli jak zbraněmi, tak i bojovým úkolem.

Já jsem byl nucen zůstat v kanceláři ze soboty přes noc. Zde to bylo také velmi rušné. Nejprve jsme tu drželi Němce v šachu, kterých bylo zde na dvě stě a kteří byli silně ozbrojeni. Vyjednávalo se o jejich odzbrojení, ale nevedlo to ku konci. Na pomoc jim přijelo 7 německých tanků a střílelo se do naší budovy. Byli jsme vlastně znovu zabraní a asi deset železničářů bylo vzato Němci jako rukojmí. Zatím se bojovalo na ulici blízko našeho ministerstva (ministerstvo veřejných prací, kde byl Oldřich "zaměstnán, sídlilo na Smíchově, Preslova 6 - pozn. OŠ3) a Němci proto nemohli nic většího podniknout. Konečně zadním vchodem přišla k nám posila, asi 30 členů vládního vojska a policie a tak jsme ty zdejší Němce odzbrojili a po dohodě propustili ven, kde za pomoci tanků a jejich aut odjeli.

Po celou noc byl jsem telefonicky spojen se Slávkem a konečně s velkou starostí o naší mámu vypravil jsem se v neděli hodně brzy ráno i přes frontu domů. Ta nejhorší místa jsem obešel a tak šťastně jsem se domů dostal. Všude se střílelo a barikády se dále stavěly. V neděli a pondělí jsem byl doma. Poslouchal jsem rádio a úpěnlivé volání o pomoc.

V úterý pak dostali jsme rozkaz, aby se všichni muži z Vysočan stáhli se do Libně, ale než jsme tam došli, tak tam také začínalo zabírání Němci a tak jsem byl zabrán také. Ono se to všechno jinak prožívá dnes, když již je časový odstup. Jinak to bylo, když jsme to všechno prožívali. Bylo to sice hrozné, ale dnes to vidím, že to bylo i pěkné. Pravda, nervy byly stále ve velkém vypětí. V Praze se ještě po několik dní střílelo. Jednak i zbytečně, snad i pro zábavu. Ozbrojení Němci se stále ještě leckde nacházejí.

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

O dnešní situaci pomlčím. To patří k době vývinu. Je však přece perspektiva k lepšímu. Zásobování Prahy je jako dříve. Ruského vojska je zde stále hodně a jsou to přece jen velké děti.

Kolik padlo v Praze za osvobozovacích bojů Čechů vím jen z novin a ty udávají, že do 20. května 1632 a 725 mrtvých nebylo možno indentifikovat, dále 1575 Čechů těžce raněných a 1350 lehce raněných. Ale tato čísla nejsou ještě úplná, mnoho se dalo ošetřit soukromě.

Na Vinohradech před kostelem sv. Ludmily je společný hrob padlých Čechů, který byl zbudován z bývalé protipožární nádrže na vodu. Rakve byly zasypány zemí. Před parlamentem je hřbitov ruských vojáků (míněno Rudolfinum, které v letech 1919 - 1941 bylo sídlem parlamentu, dnes Palachovo náměstí - pozn. OŠ3). Mimo to jsou pochováni padlí na různých pražských hřbitovech.

Bedřich nás již navštívil. Tam německá posádka dala rozkaz, že nikdo nesmí na ulici nebo že bude zastřelen. V noci v tichu se Němci ze Zbirohu ztratili a ráno byli již osvobozeni.

Němce nejvíce mrzelo, že museli odevzdat zbraně ozbrojeným civilistům a ne řádnému vojsku, nejraději Američanům nebo Angličanům.

Zde se úřad čistí od kolaborantů. Jak to dopadne s našim ministerstvem, zatím nikdo nic neví.

S pozdravem, za celou rodinu Oldřich.

Podle studií, zpracovaných okolo roku 2000, padlo při osvobození Prahy 1694 Čechů, přibližně 300 vojáků Vlasovovy armády a asi 25 vojáků Rudé armády. Počty padlých Němců nejsou přesně známy, i když se někdy udává přibližný počet 1000 mrtvých. Němci již den před tím kapitulovali a odtáhli do amerického zajetí. Vlasovci, kteří jediní pomohli Prahu osvobodit, byli „hrdinnými sovětskými osvoboditeli loveni a stříleni jako zvěř.“ Z archivních materiálů sestavil L. F. Nykl. Převzato ze serveru www.rosinanta.estranky.cz/clanky/tajemna-historie/pravda-o-prazskem-povstani-v-kvetnu-1945_.html.

V červnu 2013 již server neexistuje, článek se ale dá dohledat (např. <http://stopar.cs-info.cz/index.php/historie-karlovarska-mainmenu-35/330-pravda-o-praskem-povstani-v-kvtnu-1945>). Jiné prameny udávají i více než dvojnásobný počet obětí na české straně. Není však účelem tohoto vyprávění hledat historické pravdy a hodnotit pře historiků - teoretiků, nýbrž pro budoucí pokolení Šámalů zde zanechat (snad) autentické přepisy dopisů, jistě vzniklých v doznívajících emocích a euforii z konce WW2.)

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

V Hranicích dostali dopis od Tonče z Brna.

V Král. Poli 31. V. 1945

Drazí v Hranicích!

Slíbila jsem Vám, že Vám sdělím podrobnosti dobývání Brna.

Začalo to u nás již 15. dubna (neděle) velkým bombardováním, které končilo v úterý v 9 hodin dopoledne. Začalo se povídat, že Brno přestalo být pevností, ale že bude otevřené hájené město. To bylo radosti. Po dva dny byl klid. Němci se stěhovali. Ve středu gestapo předalo politické vězně na Cejlu (bývalá věznice na ulici Cejl v centru města - pozn. OŠ3) naši České policii. Ta je hned propustila na svobodu. K nám přišla paní učitelka Klusalová, která byla také tam zavřena, s ní přišly ještě dvě ženy, které prosily také o přístřeší, tak asi na tři dny a byly u nás celé tři týdny.

Němci se připravovali, ale všude byla určitá bezhlavost a ta nám

Charvatská č. 5 v Brně - Králově Poli,
počátek 50. let 20. století

připravila velmi mnoho neklidných chvil. Například ve čtvrtek večer o půl desáté v noci prosilo o přístřeší dalších 8 lidí, včetně nemocné paní a dvou dětí. Dobrovského ulice musela se do dvou hodin vystěhovat. Neuposlechnutí trestalo se smrtí. Němci chtěli střílet z jejich bytů na Brno.

Dovedete si představit to rozčilení a ten zmatek? Příští den i naše ulice Charvatská do polovice se měla stěhovat. I my jsme hledali prozatímní byt, ale nakonec díky Bohu z toho nic nebylo. Němci neměli již čas. (Dobrovského ulice je kolmá na Charvatskou ve čtvrti Královo Pole. Křižovatka obou ulic je od domu Antonie Šámalové vzdálena cca 50 metrů - pozn. OŠ3).

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

V pátek 20. dubna začal generální útok na Brno. Ruská letadla stále hledala německé objekty a stále někde hořelo. To trvalo skoro celý týden. Ve středu osvobodili Rusové jižní část města Brna. Němci nám dali před dům dělo a vystřelili šest ran. Ach, to byly šupy. Dům se otrásal, dveře tlak vzduchu vylomil, střecha je značně poškozená. Všechna okna, která nebyla vysazena nebo alespoň otevřena, vzala zasvé. V noci ze čtvrtka na pátek prožili jsme zase zlou noc. Rusi dobývali Královo Pole. Němci se kryli na našem dvoře a na zahradě. V přední zahradce byly dva kulometry. Ráno je již Rusi honili a my jsme mysleli, že bude také boj o náš dům. Dne 27. dubna v 7 hodin ráno vysvobodila nás Rudá armáda. Rusové velmi unaveni a vyčerpáni odpočívali a Němci se znovu chystali k boji.

V neděli obsadili Němci nádraží v Kr. Poli a Americkou domovinu (nadační dům pro chudou, ale perspektivní mládež - pozn. OŠ3). K ránu byl zase neúprosný boj. Jeden pán z policie přišel nám říci, že Němci prolomili frontu a že se dostali až ku kostelu v Kr. Poli. Kdyby snad Rusové couvli, že musíme jít s nimi. To již bylo nad naše nervy. Ale díky, nedošlo k tomu. U kostela je celý velký hřbitov padlých Rusů. Ještě pak celý týden byly boje v okolí Kr. Pole.

(V hromadném hrobě je pohřbeno 326 vojáků Rudé armády, kteří v Brně padli v bojích na konci druhé světové války. V roce 1946 zde byl vztyčen pomník, poplatný tehdejší době. Od roku 2009 se vedou spory jednak o umístění pomníku, protože nestojí zcela přesně nad hroby vojáků a také o jeho podobu a komunistické symboly srp a kladivo, které jsou na něm umístěny - pozn. OŠ3).

V pátek dne 27. dubna měli jsme již v zahradě plno Rusů. Leželi také na chodbách a ve velkém pokoji. Ve dne odpočívali a v noci se bojovalo. My všichni jsme byli ve sklepě. V neděli přijel k nám Červený kříž, u nás byl personál a lehce ranění a u Stratilů (to je vedle nás) zase těžce ranění. Celý týden jsme pro všechny vařili. Denně se vařilo až pro 24 lidí. Byli to všichni lidé velmi inteligentní a slušní. V neděli 6. května byli Rusi narychlo povoláni k Domášovu, to je asi 30 km od Brna. V pondělí stěhovali jsme se zase ze sklepa do bytu a příští den v úterý šly naše válečné nájemnice, paní učitelka Klusalová a ty další ku svým domovům. Mám již od nich zprávu, že domů se dobře dostaly.

Naše čtvrt je velice rozbitá. Němci si udělali hnízdo v Bartošově ulici (cca 2,5 km vzdušnou čarou, patrně v budově gymnázia - pozn. OŠ3).

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

Paní učitelka Stará má velmi demolovaný byt. V blízkosti vojenských baráků měli Němci tři cisterny benzínu a sklad munice. Rusové to našli a zapálili, i tuto hrůzu jsme ve zdraví přežili. Na nemoc nebylo času.

V době bombardování a zápalu o Brno veškeré zásoby jsme dojedli, co zde máme osvoboditele, dostali jsme chléb a trochu mouky. Na to byly ale velké fronty. Také jsme pak dostali nějaké potraviny, marmeládu, cukr a brambory. Maso, mléko a vejce zatím nejsou. Žije se zde na bramborách a těch někdy také není. Balík, kufřík s chlebem, moukou a s jinými potravinami jsem obdržela. Moc a moc děkujeme.

Josef prožil konec války v plném zdraví v Deblíně a do Brna se vrátil, když již byl klid. Z Deblína přišel do Brna pěšky (asi 40 km, viz Učitelovy děti - Josef Šámal).

S pozdravem od nás všech
Tonča.

Naše rodina, díky Bohu, neutrpěla za nesvobody (za protektorátu Čechy a Morava) žádné přímé německé násilnosti. V protektorátě žilo se nám všem velmi těžko. V optimistickém očekávání konce války jsme všechno ve zdraví přežili. Naše dobrá (nevlastní) maminka Julie Šamalová se o nás vždy pečlivě starala a my jsme ji všichni měli rádi. Zemřela po delší nemoci 23. září 1943 ve věku 70 let. Za její velkou obětavost jsme jí všichni vděční. Čest budiž její památce.

(Bohužel, i zde má OŠ1 uvedeno nesprávné datum. Julie Šamalová ve skutečnosti zemřela 20. září 1943 - pozn. OŠ3).

Učitelovy děti Otakar Šámal OŠ1

U končeme smutné téma 2. světové války a přenesme se na chvíli do doby, která má s naším vyprávěním mnoho společného, do doby, kterou si dnes už ale prakticky neumíme představit. Byla přinejmenším stejně strašná, jako našim generacím ještě poměrně blízké obě světové války ve dvacátém století, nicméně pro její obrovskou vzdálenost v čase nám připadá, že snad ani nebyla. Hrany lidských tragédií té doby jsou dávno obroušeny a zbyly nám jen události, o kterých nám historie zanechala zmínku. Budeme hovořit o počátcích přeměny nehybných dob středověku v první známky zrodu dnešní, neuvěřitelně dynamické doby počátku 21. století. Ano, krátce pohovoříme o 17. století, o třicetileté válce a o nezměrné bídě, která po ní zůstala nejen na územích dnešních Čech a Moravy, ale prakticky na celém území Evropy.

Naše kronika nemůže nahrazovat fundované práce historiků, uvedu však jen ty nejdůležitější údaje. Ztráty na životech v našich zemích vinou třicetileté války se odhadují na jednu čtvrtinu až jednu třetinu z původního počtu obyvatelstva. To jsou naprosto nepředstavitelná čísla, například pro území Moravy to představuje přibližně pouhého půl milionu přeživších. Do exilu odešlo až na 150 000 lidí, téměř výhradně evangelická šlechta či plnohodnotní měšťané, tedy lidé vzdělaní, dalo by se říci elita národa. Dvě třetiny farností zůstaly bez pastýře. Zdecimované obyvatelstvo se sice dočkalo míru, avšak uprostřed ruin, hladu a zoufalství. Předváleční bohatí sedláci se nyní ocitli na úrovni svých někdejších podruhů. Bujelo přepadání tlupami, složených často z válečných vysloužilců a tuláků, kteří neměli kam jít a bojovali tímto způsobem o přežití. Celá země se propadla do poměrů dávno minulých. Do země začali proudit zasloužilí a císařskému domu oddaní příslušníci cizí šlechty, kteří lacino získávali zdejší majetky emigrantů či nekatolíků (po roce 1968 se rovněž zabavovaly majetky emigrantů a prodávaly se za směšné peníze přívržencům nového vedení strany, pouze s tím rozdílem, že majetky Čechů takto kupovali zase Češi, a to bez jakýchkoliv skrupulí). Zbylé obyvatelstvo bylo více a více zatěžováno daněmi, za které bylo třeba vydržovat stále větší armádu, protože byť třicetiletá válka skončila a na našem území po dalších dlouhých devadesát dva let neprobíhal vojenský konflikt, po celý zbytek století se stále vedly nejrůznější války po celé Evropě.

A do toho hrozilo nebezpečí největší, turecká expanze. Vždyť v půli července 1683 stáli Turci před branami Vídně. Evropa, jakkoliv rozeštvaná, si uvědomovala toto nejvyšší nebezpečí a v hodině dvanácté dorazily spojené sbory německých knížat a armáda polského krále Jana Sobieskiho, kteří 12. září 1683 v bitvě u Vídně donutili tureckou armádu k ústupu. Tehdy se zdálo, že definitivnímu.

Přesto na této zničené, vylidněné zemi žili lidé. V Černém Kostelci se již docela zabydleli první nositelé příjmení Šámal a z maličké obce Lhotka, ležící severně od Hranic, odcházejí dobýt když ne svět, tak alespoň široké území tehdejší drahotauské farnosti, první mlynáři s příjmením Kašpařík. Napřed se však seznámme se Starou Vsí, tak jak ji popsal ve svém vyprávění OŠ1.

Moje rodná Stará Ves
Otakar Šámal OŠ1